

महापरिपत्रक वित्तीय संस्थांसाठी निधी उभारण्यासंबंधी नॉर्म्स

उद्दिष्ट

विशेष आर्थिक संस्थांना (एफआयज्) त्यांच्या अल्प मुदतीच्या आणि दीर्घ मुदतीच्या निधीच्या गरजा पूर्ण करण्यासाठी सुविधा पुरविणे, ज्यामुळे वित्तीय संस्थांना विभागातील क्रेडिटच्या गरजा, ज्या व्यवहारांशी निगडित आहेत, त्या पूर्ण करण्यास मदत होईल, ज्या हेतू आणि उद्देशाने वित्तीय संस्थांची स्थापना आपापल्या परिणियमांद्वारे, झालेली आहे. वित्तीय संस्थांमध्ये त्या प्रचालन करीत असलेल्या रोख्यांच्या संदर्भात नियमन करणा-या नॉर्म्समध्ये विस्तृत अभिसारण आणून पातळीवरील क्षेत्र पुरविणे हाही ह्या परिपत्रकाचा हेतू आहे.

पूर्वीच्या सूचना

वित्तीय संस्थांनी निधी उभारण्यासंबंधी भारतीय रिझर्व्ह बँकेने जारी केलेल्या सर्व सूचना/नियम ह्या महापरिपत्रकात एकत्रित आणि अद्ययावत केल्या आहेत, ज्या जोडपत्र ५ मध्ये दिलेल्या परिपत्रकांमध्ये समाविष्ट आहेत.

अर्ज

सर्व भारतीय टर्म कर्ज आणि पुनर्वित्त संस्था उदा. एक्झिम बँक,
नाबार्ड, एनएचबी आणि एसआयडीबीआय

अनुक्रमणिका

१ प्रस्तावना	३
२ 'अंब्रेला लिमिट' खाली निधी उभारण्यासंबंधी नॉम्स	४
२.१ मुदत ठेवी	४
२.२ मुदत निधी कर्जे	५
२.३ ठेवीचे प्रमाणपत्र(सीडीज)	६
२.४ वाणिज्य पत्रे (सीपीज)	७
२.५ आंतर कॉर्पोरेट ठेवी (आयसीडी)	११
३ बॉन्ड्स/डिबेंचर्स देण्याबाबतचे मापदंड	११
जोडपत्र १: कमर्शियल पेपर देणाराने, इश्युईंग अँड पेयिंग एजंट मार्फत (आयपीए) रिझर्व बँकेकडे सादर करावयाच्या माहितीचा नमुना (आयपीए)	१४
जोडपत्र २: प्रमाणपत्र	१७
जोडपत्र ३: उभ्या केलेल्या एकूण स्रोतांवरील मासिक अहवाल	१८
जोडपत्र ४: बॉन्ड्समधून उभ्या केलेल्या स्रोतांवरील मासिक अहवाल	१९
जोडपत्र ५: महापरिपत्रकात एकत्रित केलेल्या परिपत्रकाची यादी	२०

१. प्रस्तावना

एकोणीसशे नव्वदच्या सुरुवातीपासून भारतीय आर्थिक क्षेत्रातील सुधारणांच्या प्रक्रियेचे, सर्व भारतीय वित्तीय संस्थांचे (एफआयज्) निधी उभारण्यासंबंधी सखोल अर्थ अभिप्रेत आहेत. भारतीय रिझर्व्ह बँकेच्या दीर्घ मुदतीच्या व्यवहाराच्या (एलटीओ) निधीमधून वित्तीय संस्थांकडे क्रमशः निधी वळवल्यामुळे आणि त्यांना देऊ केलेल्या एसएलआर रोख्यांची पद्धत बंद केल्यामुळे, वित्तीय संस्था रोख्यांचे प्रचालन करून बाजारातून निधी उभारत आहेत (सार्वजनिक आणि खाजगी, दोन्ही ठिकाणी प्रचालन केलेल्या रोख्यांद्वारे). काही वित्तीय संस्था वैधानिक मंडळे असल्यामुळे त्या सेबीकडून मंजूरी मिळवित होत्या तर बाकीच्या मर्यादित कंपन्या असल्यामुळे बाजारातून रोख्यांद्वारा दीर्घ मुदतीसाठी निधी उभारण्यासाठी भारतीय रिझर्व्ह बँकेची मंजूरी मिळवित होत्या. सारख्या पातळीच्या क्षेत्राची खातरजमा करण्यासाठी, सर्व वित्तीय संस्थांचा, जरी त्या वैधानिक मंडळे किंवा मर्यादित कंपन्या असल्या तरी, भारतीय रिझर्व्ह बँकेच्या नियमावलीमध्ये १९९८ पासून समावेश करण्याचे ठरले. बाकीचे बदल, ज्यांचा वित्तीय संस्थांच्या निधी उभारण्याच्या क्षमतांशी संबंध होता, त्यामध्ये क्रमशः नियंत्रण कमी करणे, मर्यादा घालणा-या संलेखांची ओळख जसे, व्याजदराची अदलाबदल (आयआरएस) आणि पुढील दराचे करार(एफआरए), मालमत्ता दायित्व व्यवस्थापन (एएलएम) पद्धतीची ओळख इ. चा समावेश होतो. विशेषतः रोख्यांचे प्रचालन आणि भारतीय रिझर्व्ह बँकेने २१ जून २००० या दिवशी बदललेल्या नियमांमुळे झालेल्या मागील घडामोडींनी वित्तीय संस्थांच्या निधी उभारण्यासंबंधीच्या नियमांचा आढावा घेण्याची गरज निर्माण केली. वित्तीय संस्थांकडून मिळालेल्या रोख्यांचे प्रचालन करण्यासंबंधीच्या संदर्भात त्वरेने निर्णय घेण्यासाठी, रिझर्व्ह बँकेने स्थायी समितीची स्थापना केली आहे, ज्यामध्ये संबंधित वित्तीय संस्थांनी नामनिर्देशित केलेल्या व्यक्तींनाही निमंत्रण आहे. संबंधित वित्तीय संस्थांकडून विनंतीपत्र मिळाल्याच्या दिवशी किंवा नंतरच्या दिवशी स्थायी समितीची बैठक घेतली जाते. वित्तीय संस्थांना प्रस्तावित रोख्यांच्या प्रचालनासंबंधीचा तपशील द्यावा लागतो, ज्यामध्ये उभारण्यात येणारी रक्कम, ती उभारण्याची पद्धत, निधीच्या वापराचे प्रयोजन, पुट/कॉल पर्याय यासारखी प्रस्तावित प्रचालनाची खास वैशिष्ट्ये इ. ची आणि प्रचालनाचा कालावधी पूर्ण झाल्यावर मिळणा-या उत्पन्नाची (व्हायटीएम) माहिती द्यावी लागते.

२. 'अंब्रेला लिमिट' खाली निधी उभारण्यासंबंधी नॉर्म्स

आर्थिक धोरणाच्या अनुषंगाने १९९० पासून निवडक सर्व भारतीय वित्तीय संस्थांनी निधी उभारण्यासंबंधीच्या नॉर्म्सवर भारतीय रिझर्व्ह बँकेचे नियंत्रण आहे. सुरुवातीच्या काळात भारतीय रिझर्व्ह बँकेने निवडक वित्तीय संस्थांनी विशिष्ट साधनांच्या द्वारा निधी उपयोगात आणण्यासाठी साधनांप्रमाणे मर्यादा विहित केल्या होत्या. मे १९९७ मध्ये साधनांप्रमाणे असलेल्या मर्यादांच्या ऐवजी संबंधित वित्तीय संस्थांच्या मालकीच्या निव्वळ निधीशी संलग्न असलेल्या अंब्रेला लिमिटची प्रतिस्थापना झाली, ज्यामध्ये वित्तीय संस्थांनी विशिष्ट साधनांद्वारा कर्ज घेण्यासंबंधी सर्वकष मर्यादा ठरविली गेली. गेल्या काही वर्षांमध्ये काही अतिरिक्त साधनांचा मर्यादेत समावेश होऊनही, अंब्रेला लिमिटची पद्धत अजूनही वापरात आहे. सध्याच्या अंब्रेला लिमिटमध्ये पाच साधनांचा समावेश आहे, जसे मुदत ठेवी, मुदत निधी कर्जे, ठेवीचे प्रमाणपत्र (सीडीज), व्यापारविषयक कागदपत्रे (सीपीज) आणि कंपन्यांमधील ठेवी(सीडीज).

कोणत्याही वेळी या विशिष्ट साधनांद्वारा उभारलेली एकूण कर्जे संबंधित वित्तीय संस्थेच्या अगदी अलिकडे तपासलेल्या ताळेबंदानुसार त्याच्या मालकीच्या निव्वळ निधीच्या(एनओएफ) १०० टक्क्यांपेक्षा जास्त असता कामा नयेत. परंतु, एनएचबी, एसआयडीबीआय आणि एक्झिम बँकेने

व्यक्त केलेल्या अडचणी लक्षात घेता अंब्रेला लिमिटेडच्या एका वर्षाच्या कालावधीसाठी म्हणजे ३० जून २०१२ पर्यंत आढावा घेण्याच्या अटीवर, त्यांची कर्जे एनओएफ च्या १०० टक्क्यांवरून एनओएफ च्या १५० टक्क्यांपर्यंत वाढवली आहेत. प्रत्येक साधनाशी संबंधित असलेल्या नियम आणि अटी खाली दिल्या आहेत.

२.१ मुदत ठेवी

एकूण रक्कम	प्रभारतीय रिझर्व्ह बँकेने निश्चित केलेल्या एकूण अंब्रेला लिमिटेडमध्ये वित्तीय संस्था मुदत ठेवी स्वीकारू शकते, म्हणजे इतर साधनांबरोबरील मुदत ठेवी जसे, मुदत निधी, सीपीज, सीडीज आणि कंपन्यांमधील ठेवी, वित्तीय संस्थेच्या अगदी अलिकडे तपासलेल्या ताळेबंदानुसार त्याच्या मालकीच्या निव्वळ निधीच्या १०० टक्क्यांपेक्षा जास्त असता कामा नयेत.
मुदत पूर्ण होण्याचा कालावधी	१ ते ५ वर्षे.
व्याज दर	वित्तीय संस्था दर ठरविण्यास स्वतंत्र आहेत.
कमीत कमी रक्कम	रु. १०,०००/-
दलाली	स्वीकारलेल्या ठेवीच्या १% .
मुदतीपूर्वी रक्कम काढणे	i) ठेवीदाराचा मृत्यू, वैद्यकीय निकड, शैक्षणिक खर्च आणि अशा इतर कारणांमुळे एक वर्षाची मुदत पूर्ण होण्यापूर्वी रक्कम काढल्यास खालील नॉर्म लागू केल्या पाहिजेत: (अ) सहा महिन्यांच्या मुदतीपूर्वी रक्कम काढल्यास स काहीही व्याज मिळत नाही (ब) सहा महिने आणि एक वर्षादरम्यान रक्कम काढल्यास स भारतीय रिझर्व्ह बँकेने अनुसूचित वाणिज्य बँकांसाठी निर्दिष्ट केलेल्या बचत बँकांच्या दरापेक्षा व्याज दर जास्त नसतो. (ii) एक वर्षापेक्षा जास्त कालावधीसाठी, मुदतीपूर्वी ठेवीतून रक्कम काढल्यास वित्तीय संस्थांना त्यांचा स्वतःचा दंडात्मक व्याज दर निश्चित करण्याचे स्वातंत्र्य आहे.
मूल्यमापन	सेबीने मान्यता दिलेल्या मूल्यमापन करणा-या एजन्सीने केलेले मूल्यमापन बंधनकारक आहे.
इतर नियम आणि अटी	स्वीकारलेल्या मुदत ठेवींवर वित्तीय संस्थांनी कोणतेही कर्ज देऊ नये.

२.२ मुदत निधी कर्जे

एकूण रक्कम	प्रभारतीय रिझर्व्ह बँकेने निश्चित केलेल्या एकूण अंब्रेला लिमिटमध्ये वित्तीय संस्था मुदत निधी उभारू शकते, म्हणजे इतर साधनांबरोबरील मुदत निधी कर्जे जसे, मुदत निधी, सीपीज, सीडीज आणि कंपन्यांमधील ठेवी, वित्तीय संस्थेच्या अगदी अलिकडे तपासलेल्या ताळेबंदानुसार त्याच्या मालकीच्या निव्वळ निधीच्या १०० टक्क्यांपेक्षा जास्त असता कामा नयेत.
मुदत पूर्ण होण्याचा कालावधी	तीन महिन्यांपेक्षा कमी नाही आणि सहा महिन्यांपेक्षा जास्त नाही.
व्याज दर	वित्तीय संस्था व्याज दर ठरविण्यास स्वतंत्र आहेत.
कर्जे कोणाकडून घ्यावीत	अनुसूचित वाणिज्य बँका आणि सहकारी बँकांकडून नमुदत निधी कर्जांऊ घेण्यास वित्तीय संस्था पात्र आहेत.

२.३ ठेवींचे प्रमाणपत्र

घटक	सूचना
पात्रता	निवडक सर्व भारतीय वित्तीय संस्था ज्यांना भारतीय रिझर्व्ह बँकेने निश्चित केलेल्या अंब्रेला लिमिटमध्ये अल्प मुदतीच्या निधी उभारणीसाठी भारतीय रिझर्व्ह बँकेकडून परवाना मिळालेला आहे, त्या सीडीजचे प्रचालन करू शकतात.
एकूण रक्कम	वित्तीय संस्था भारतीय रिझर्व्ह बँकेने निश्चित केलेल्या एकूण अंब्रेला लिमिटमध्ये सीडीजचे प्रचालन करू शकते, म्हणजे, इतर साधनांबरोबरील सीडीजचे प्रचालन जसे, मुदत निधी, मुदत ठेवी, सीपीज, आणि कंपन्यांमधील ठेवी, वित्तीय संस्थेच्या अगदी अलिकडे तपासलेल्या ताळेबंदानुसार त्याच्या मालकीच्या निव्वळ निधीच्या १०० टक्क्यांपेक्षा जास्त असता कामा नयेत.

रक्कम	सीडीजची कमीत कमी रक्कम १ लाख रुपये असली पाहिजे म्हणजे, एका गुंतवणूकदाराकडून स्वीकारली जाऊ शकणारी कमीत कमी ठेव १ लाख रुपयांपेक्षा कमी असता कामा नये. प्रचालन केलेल्या वर १ लाख रुपयांच्या पटीत असतील.
गुंतवणूक कोण करू शकतो?	सीडीजचे प्रचालन व्यक्ती (कमी वयाच्या नसलेल्या), महामंडळे, कंपनी, ट्रस्ट्स, निधी संस्था इ.ना करता येते. अनिवासी भारतीयही सीडीजमध्ये गुंतवणूक करू शकतात, परंतु केवळ स्वदेशी परत न पाठविण्याच्या आधारे, जे प्रमाणपत्रावर स्पष्टपणे लिहिले पाहिजे. अशा सीडीज दुय्यम बाजारात दुस-या अनिवासी भारतीयाच्या नावे करता येत नाहीत.
मुदत पूर्ण होणे	वित्तीय संस्था प्रचालन केलेल्या तारखेपासून १ वर्षांपेक्षा कमी कालावधीसाठी आणि ३ वर्षांपेक्षा जास्त कालावधीसाठी सीडीजचे प्रचालन करू शकतात.
सवलत / कुपन दर - निश्चित आणि बदलणारा	सीडीज चे प्रचालन दर्शनी मूल्यावर सवलतीच्या दराने होऊ शकते परंतु कुपन धारण करणारी साधने म्हणूनही प्रचालन करता येते. बदलणारा दर संकलित करण्याची कार्यप्रणाली जर वस्तुनिष्ठ, पारदर्शक आणि बाजाराचर आधारित असेल तर वित्तीय संस्थांना बदलत्या दरानेही सीडीजचे प्रचालन करण्यास अनुमति आहे. वित्तीय संस्था सवलत/कुपन दर ठरविण्यास स्वतंत्र आहेत.
रूपरेषा	वित्तीय संस्थांनी सीडीजचे प्रचालन केवळ (डिमटेरियलाईझ्ड) स्वरूपात केले पाहिजे. परंतु १९९६च्या डिपॉझिटरी कायद्यान्वये गुंतवणूकदारांना प्रमाणपत्रे प्रत्यक्ष स्वरूपात मिळविण्याचा पर्याय आहे. त्याप्रमाणे, जर गुंतवणूकदाराने प्रत्यक्ष प्रमाणपत्राचा आग्रह धरला, तर वित्तीय संस्था अशा प्रमाणपत्रांचे प्रत्यक्ष स्वरूपात प्रचालन करू शकते परंतु त्यासाठी मुख्य महाव्यवस्थापक, वित्तीय बाजार विभाग यांना अशा घटनांबाबत स्वतंत्रपणे माहिती द्यावी लागते.
हस्तांतरणीयता	प्रत्यक्ष सीडीज मान्यता आणि बटवडाच्या द्वारे सहजपणे हस्तांतरित होतात. इतर डिमेंट कर्जरोख्यांना लागू असलेल्या पद्धतीप्रमाणे डिमेंट केलेल्या सीडीजचे हस्तांतरण करता येते. सीडीज साठी कोणताही लॉक-इन कालावधी नाही.
कर्जे/परत घेणे	वित्तीय संस्था सीडीज वर कर्ज मंजूर करू शकत नाहीत, ते त्यांच्या स्वतःच्या सीडीज मुदतीपूर्वी परत विकत घेऊ शकत नाहीत.

प्रमाणीकृत बाजार पद्धती आणि लेखी दस्तऐवज	वित्तीय संस्थांनी या संबंधात फिक्स इनकम मनी मार्केट अँड डेरिवेटिव्ह्ज असोसिएशन ऑफ इंडिया (एफ्‌आयएमएमए) ने २० जून २००२ ला प्रचालित केलेल्या विस्तृत मार्गदर्शक सूचनांचा संदर्भ घेतला पाहिजे, ज्यात वेळोवेळी सुधारणा केल्या गेल्या आहेत.
--	--

२.४ वाणिज्य पत्रे (सीपीज)

घटक	सूचना
पात्रता	सर्व भारतीय वित्तीय संस्था ज्यांना भारतीय रिझर्व्ह बँकेने निश्चित केलेल्या अंब्रेला लिमिटमध्ये निधी उभारण्याचा परवाना मिळालेला आहे, त्या सीपीजचे प्रचालन करण्यास पात्र आहेत.
एकूण रक्कम	वित्तीय संस्था भारतीय रिझर्व्ह बँकेने निश्चित केलेल्या एकूण अंब्रेला लिमिटमध्ये सीपीजचे प्रचालन करू शकते, म्हणजे, इतर साधनांबरोबरील सीपीजचे प्रचालन जसे, मुदत निधी, मुदत ठेवी, सीडीज, आणि कंपन्यांमधील ठेवी, वित्तीय संस्थेच्या अगदी अलिकडे तपासलेल्या ताळेबंदानुसार त्याच्या मालकीच्या निव्वळ निधीच्या १०० टक्क्यांपेक्षा जास्त असता कामा नयेत.
प्रचालनाचा कालावधी	सीपीजच्या प्रचालनाद्वारे अंदाजित असलेली एकूण रक्कम, प्रचालन करणारा गुंतवणूकीसाठी प्रचालन सुरु करण्याच्या तारखेपासून दोन आठवड्यांच्या आत उभारली पाहिजे. सीपीज एकाच तारखेला किंवा जर प्रत्येक सीपीजी मुदत पूर्ण होण्याची तारीख एकच असेल तर भिन्न तारखांना अंशतः प्रचालित करता येऊ शकतात. सीपीजचे प्रत्येक प्रचालन, ज्यामध्ये नूतनीकरणाचाही समावेश आहे, ते नवीन प्रचालन म्हणून गणले गेले पाहिजे.
मापनाची गरज	सीपीजचे प्रचालन ५ लाख रुपये किंवा त्याच्या पटीत करता येऊ शकते. एका गुंतवणूकदाराने गुंतवलेली रक्कम ५ लाख रुपयांपेक्षा कमी असता कामा नये. (दर्शनी मूल्य).

<p>गुंतवणूक कोण करू शकतो?</p>	<p>वित्तीय संस्था सीपीज च्या प्रचालनासाठी क्रिसिल किंवा आयसीआरए किंवा सीएआरई किंवा फिच रेटिंग्ज इंडिया प्र. लि. किंवा रिझर्व बँकेने ह्या उद्देशाने वेळोवेळी ज्या निश्चित केल्या असतील अशा इतर कोणत्याही क्रेडिट मापन एजन्सीकडून क्रेडिट मापन मिळवेल. कमीतकमी क्रेडिट मापन क्रिसिल चे पी-२ किंवा इतर एजन्सीजचे समतुल्य मापन असेल. सीपी जे प्रचालन करताना प्रचालन करणारे याची खात्री करतील की अशा प्रकारे मिळालेले मापन आताचे आहे आणि त्याचे पुनरावलोकन करण्याची वेळ अजून आलेली नाही.</p>
<p>मुदत पूर्ण होणे</p>	<p>सीपीज चे प्रचालन आणि धारण व्यक्ती, बँकींग कंपन्या, भारतात नोंदणी किंवा सम्मिलित झालेल्या इतर महामंडळ समित्या आणि नोंदणी न झालेल्या समित्या, अनिवासी भारतीय (एनआरआय) आणि परकीय संस्थात्मक गुंतवणूकदार (एफ आय आयज) यांना करता येते. परंतु एफ आय आयजची गुंतवणूक सेबीने त्यांच्या गुंतवणूकीसाठी ठरवून दिलेल्या मर्यादेत असेल.</p>
<p>सवलत</p>	<p>सीपीज ची मुदत प्रचालनाच्या तारखेपासून कमीतकमी ७ दिवस आणि जास्तीत जास्त एक वर्षापर्यंत पूर्ण होऊ शकते. परंतु, सीपीजची मुदत पूर्ण होण्याची तारीख प्रचालन करणा-याचे क्रेडिट मापन वैध असण्याच्या तारखेच्या पलीकडील असू शकत नाही.</p>
<p>पात्रता</p>	<p>सीपीज चे प्रचालन दर्शनी मूल्यावर सवलतीने केले पाहिजे आणि सवलतीचा दर वित्तीय संस्था ठरवू शकते.</p>
<p>हस्तांतरणीयता</p>	<p>प्रत्यक्ष स्वरूपातील सीपीज मान्यता आणि बटवडाच्या द्वारे सहजपणे हस्तांतरित होतात. डिमॅट स्वरूपातील सीपीज च्या हस्तांतरणीयतेवर एफ़ीआयएमएमएरीए ने प्रचालित केलेल्या मार्गदर्शक सूचनांचे नियंत्रण असेल.</p>

<p>प्रचालन करण्याची पद्धत</p>	<p>सेबीने मान्यता दिलेल्या आणि तेथे नोंदणी झालेल्या कोणत्याही डिपॉझिटरीद्वारा वचननाम्याच्या किंवा डिमटेरिअलाइड स्वरूपात सीपीजचे प्रचालन करता येऊ शकते. डिमटेरिअलाइड स्वरूपाला प्राधान्य ज्यावेळी प्रचालन करणा-यांना आणि गुंतवणूकदारांना सीपीजचे प्रचालन/धारण डिमॅट किंवा प्रत्यक्ष स्वरूपात करण्याचा पर्याय उपलब्ध आहे, त्यावेळी प्रचालन करणा-यांना आणि गुंतवणूकदारांना प्रचालन/धारणासाठी डिमॅट स्वरूपास पसंती देण्यास प्रोत्साहन दिले जाते. ३० जून २००९ पासून वित्तीय संस्थाना नवीन गुंतवणूकी आणि सीपी ची धारणा केवळ डिमॅट स्वरूपात करण्याच्या सूचना मिळाल्या आहेत.</p>
<p>भारतीय रिझर्व्ह बँकेला अहवाल देणे आणि सीपीजचे प्रचालन</p>	<p>बँक नसलेले घटक ज्यात महामंडळांचा समावेश होतो ते सीपीजचा प्रचालनासाठी क्रेडिट वाढविण्यासाठी बिनशर्त आणि अंतिम हमी देऊ शकतात, जर:</p> <p>(i) सीपीज चे प्रचालन करण्यासाठी ठरवून दिलेला पात्रता निकष प्रचालन करणारा पूर्ण करत आहे;</p> <p>(ii) मान्यताप्राप्त क्रेडिट मापन एजन्सीने दिलेले हमीदाराचे क्रेडिट मापन प्रचालन करणा-यापेक्षा कमीत कमी एका पातळीने जास्त आहे; आणि</p> <p>(iii) सीपीज साठी देऊ केलेले कागदपत्र हमीदार कंपनीचे निव्वळ मूल्य, हमीदाराने यासारख्या हमी प्रचालित केलेल्या कंपन्यांची नावे, हमीदार कंपनीने देऊ केलेल्या हमीची व्याप्ती आणि ज्याद्वारे हमी लागू होईल अशा अटी, योग्य प्रकारे उघड करते.</p>
<p>भारतीय रिझर्व्ह बँकेला अहवाल देणे आणि सीपीजचे प्रचालन</p>	<p>सीपीजच्या प्रत्येक प्रचालनाचा अहवाल मुख्य महाव्यवस्थापक, वित्तीय बाजार विभाग यांना प्रचालन करणा-या आणि रक्कम देणा-या एजंटद्वारे (आयपीए) आधी निर्दिष्ट केलेल्या नमून्यात प्रचालन पूर्ण झाल्याच्या तारखेपासून तीन दिवसांच्या आत दिला पाहिजे (जोडपत्र ९). सीपीजचा प्राथमिक गुंतवणूकदार आयपीए द्वारे, प्रचालन करणा-या संस्थेच्या खात्याच्या नावे क्रॉसड खाते आदाता चेक देऊन त्याद्वारे सवलतीतील किंमत प्रदान करेल.</p>

सीपीज ची परतफेड	मुदत पूर्ण झाल्यावर, जर सीपीज प्रत्यक्ष स्वरूपात धारण केलेल्या असतील तर धारक आयपीए च्या द्वारे, परतफेडीसाठी प्रचालन करणा-याकडे संलेख सादर करेल. परंतु, जर सीपी डिमॅट स्वरूपात धारण केलेला असेल तर धारकाला डिपॉझिटरीच्याद्वारे त्याचे विमोचन करावे लागेल आणि आयपीए द्वारे रक्कम मिळवावी लागेल.
प्रचालन करणा-याची भूमिका	अ. सीपीजचे प्रचालन करण्यासाठी प्रचालन करणा-या प्रत्येकाला आयपीएची नेमणूक करावीच लागेल. ब. प्रचालन करणा-याने संभाव्य गुंतवणूकदारांकडे प्रमाणीकृत बाजार पद्धतीप्रमाणे त्याची आर्थिक स्थिती उघड केली पाहिजे. क. गुंतवणूकदार आणि प्रचालन करणारा यांच्यातील सौद्याची देवाण घेवाण नक्की झाल्यावर, प्रचालन करणारी कंपनी गुंतवणूकदाराला प्रत्यक्ष प्रमाणपत्रांचे प्रचालन करेल किंवा डिपॉझिटरीकडे असलेल्या गुंतवणूकदाराच्या खात्यामध्ये सीपीज जमा करण्याची सोय करेल. ड. प्रचालन करणा-याचा आयपीए बरोबर वैध करार आहे आणि जोडपत्र २ मधील नमून्याप्रमाणे कागदपत्रे क्रमवार आहेत हे दर्शविणा-या आयपीए प्रमाणपत्राची प्रत गुंतवणूकदाराला दिली जाईल.
प्रचालन करणारा आणि रक्कम देणारा एजंट	सीपीज या प्रचालनासाठी केवळ अनुसूचित बँक आयपीए म्हणून काम करू शकते.
हमी देणे घेणे / सीपीजया प्रचालनाचा दोन्ही पक्षांकडून स्वीकार	प्रचालन करणा-या कोणालाही सीपीज या प्रचालनाची हमी देणे घेणे किंवा दोन्ही पक्षांकडून स्वीकार मिळणार नाही.
प्रमाणीकृत बाजार पद्धती आणि लेखी दस्तऐवज	वित्तीय संस्था या संबंदात ५ जून २००९ ला एफ़्ऍआयएमएमपीए ने प्रचालित केलेल्या मार्गदर्शक सूचनांचा संदर्भ घेऊ शकतात. ह्या सूचनांचा भंग केल्यास दंड आकारण्यात येईल आणि त्यामध्ये सीपी बाजारातील प्रवेशाला प्रतिबंधाचाही समावेश असू शकेल.

२.५ आंतर कॉर्पोरेट ठेवी (आयसीडी)

वित्तसंस्थाद्वारे आयसीडीच्या माध्यमातून स्त्रोता उभे करण्याबाबत आरबीआयने कोणतेही मापदंड विहित केलेले नाहीत. तथापि, कंपनीज अधिनियम, १९५६ खाली 'कंपन्या' म्हणून स्थापन झालेल्या वित्तसंस्था, त्या अधिनियमाखाली परवानगी असलेल्या आयसीडी देण्यास पात्र आहेत. अशा आयसीडीमधून उभे केलेल्या स्त्रोतांची रक्कम ही, आरबीआयने ठरविलेल्या सर्वसमावेशक अंब्रेला मर्यादेच्या आत असली पाहिजे.

अशा रितीने, इतर संलेखांसह, उदा, टर्म मनी, मुदत ठेवी, सीडी व सीपी दिल्या जाणाऱ्या आयसीडी ह्या, अगदी अलिकडिल ताळेबंदानुसार असलेल्या तिच्या निव्वळ निजनिधीच्या १००% पेक्षा जास्त असू नये.

३. बाँड्स/डिबेंचर्स देण्याबाबतचे मापदंड

३.१ बाँड्स देऊन (मग ते सार्वजनिक इश्युद्वारा असोत की खाजगी प्लेसमेंटने असोत) स्त्रोत उभे करण्यासाठी वित्तसंस्थांना इश्यु-निहाय रिझर्व बँकेची पूर्व परवानगी/पंजीकरण घेण्याची आवश्यकता नाही, मात्र त्यासाठी पुढील अटी पूर्ण कराव्या लागतील:

- i) बाँडची किमान परिपक्वता ३ वर्षांची असावी;
- ii) कॉल/पुट किंवा दोन्हीही पर्याय असलेल्या बाँड्सच्या बाबतीत त्याबाबतची कारवाई, तो बाँड दिल्या गेल्याच्या तारखेपासून एक वर्ष संपण्यापूर्वी केली न जावी.;
- iii) बाँड्स देतेवेळी देऊ केलेले यील्ड टुमॅच्युरिटी (वायटीएम) भारत सरकारच्या, तेवढीच अवशिष्ट परिपक्वता असलेल्या प्रतिभूतींवरील वायटीएमच्या २०० अतिरिक्त पॉईंटसपेक्षा अधिक नसावी. कॉल/पुट पर्याय असलेल्या संलेखांवरील वायटीएमच्या बाबतीतही ही आवश्यकता पूर्ण झाली असली पाहिजे [बाँड्स देतेवेळी देऊ केलेले यील्ड टुमॅच्युरिटी (वायटीएम) भारत सरकारच्या, तेवढीच अवशिष्ट परिपक्वता असलेल्या प्रतिभूतींवरील वायटीएमच्या २०० अतिरिक्त पॉईंटस असणे हे एक वर्षासाठी लागू असणार नाही व त्यासाठी डिसेंबर ८, २००८ पासून आढावा घेतला जाईल. फेब्रुवारी १, २०१० रोजी पुनरावलोकनानंतर मात्र, भारत सरकारच्या, तेवढीच अवशिष्ट परिपक्वता असलेल्या प्रतिभूतींवरील वायटीएम पेक्षा २०० अतिरिक्त पॉईंट्सची मर्यादा लागू होणे, पुढील पुनरावलोकन केले जाईपर्यंत प्रलंबित ठेवण्यात आले आहे.]
- iv) बाँड दिल्या गेल्याच्या तारखेपासून एक वर्ष पूर्ण होण्याच्या आत त्या बाँड्सवरील 'एक्झिट' पर्याय दिला जाऊ नये.

३.२ एखाद्या वित्तसंस्थेने, कोणत्याही वेळी, मोबिलाइज केलेले एकूण आउटस्टँडिंग स्त्रोत, (ह्यात रिझर्व बँकेने विहित केलेल्या 'अंब्रेला लिमिट' खाली मोबिलाइज केलेले निधी समाविष्ट आहेत) अगदी अलिकडील ऑडिटेड ताळेबंदानुसार असलेल्या निव्वळ निजनिधीच्या १० पटीपेक्षा अधिक असू नयेत. तथापि, एनएचबी व एक्झिम बँकांनी व्यक्त केलेल्या अडचणींचा विचार करता, त्याम्ही एकूण कर्ज घेण्याची मर्यादा, एक वर्षासाठी, त्यांच्या एनओएफच्या ११ पट करन्यात आली आहे. (एनएचबीसाठी ३० सप्टेंबर २०११ व एक्झिम बँकेसाठी ३१ मार्च २०१२ पर्यंत) मात्र त्याबाबत पुनरावलोकन केले जाईल.

३.३ स्रोत उभे करण्यासाठी ठरविलेली मर्यादा ही केवळ एक प्रोत्साहनात्मक तरतुद आहे. वित्तसंस्थांना सांगण्यात येते की, त्यांनी परिपक्वतेची रचना व त्यावर द्यावयाचा व्याजदर वास्तविक आधारावर ठरवून त्यांच्या स्रोतांची आवश्यकता, इतर बाबींसह एएलएम/जोखीमव्यवस्थापन प्रणालीवरून ठरवावी.

३.४ रेट बॉण्ड्स देत असताना, वित्तसंस्थांनी, त्यांनी निवडलेला 'संदर्भ दर' आणि तरता दर ठरविण्याच्या रीती ह्याबाबत रिझर्व बँकेकडून पूर्व मंजूरी मिळवावी. तथापि, संदर्भ दर व तरता दर काढण्याची रीत बदलली नसल्यास नंतरच्या व्यक्तिगत बाबतीत तसे करणे आवश्यक नाही.

३.५ सेबी इत्यादी अन्य विनियामक प्राधिकरणांच्या प्रुडेंशियल आवश्यकता पूर्ण करण्याबाबत वित्तसंस्थांनी नोंद घ्यावी.

३.६ जोडपत्र ३ व ४ मध्ये दिलेल्या विहित नमुन्यांमध्ये आरबीआयला आम्सिक विवरणपत्रे पाठविणे वित्तसंस्थांसाठी आवश्यक आहे. एखाद्या महिन्यासंबंधीचे विवरणपत्र पुढील महिन्याच्या १० व्या दिवशी किंवा त्यापूर्वी सादर केले जावे. सार्वजनिक इश्युसंबंधीची सविस्तार माहिती, तो इश्यु बंद झाल्याच्या महिन्यासाठी असलेल्या विवरणपत्रात दिली जावी. डिलि

३.७ ही विवरणपत्रे मुख्य महाव्यवस्थापकांकडे पाठविली जावीत. बँक आर्थिक व्यवहार विभाग आणि विकास विभाग, रिझर्व बँक ऑफ इंडिया, केंद्रीय कार्यालय, वर्ल्ड ट्रेड सेंटर, कफ परेड, मुंबई- ४०० ००५; फॅक्स क्र. २२१८ ३५७९.

कमर्शियल पेपर देणाराने, इश्युईंग अँड पेयिंग एजंट मार्फत (आयपीए) रिझर्व बँकेकडे सादर करावयाच्या माहितीचा नमुना

प्रति :

प्रभारी मुख्य महाव्यवस्थापक

वित्तसहाय्य बाजार विभाग खाते,
रिझर्व बँक ऑफ इंडिया
केंद्रीय कार्यालये,
मुंबई— ४०० ००१.

मार्फत : ((आयपीए चे नाव))

महोदय,

कमर्शियल पेपर देणे

भारतीय रिझर्व बँकेने ऑक्टोंबर १०, २००० रोजी दिलेल्या, कमर्शियल पेपर देण्याबाबतच्या मार्गदर्शक तत्वांनुसार, आम्ही खाली दिल्यानुसार कमर्शियल पेपर्स दिले आहेत;

डीलिट

- (i) देणाराचे नाव :
- (ii) पंजीकृत कार्यालय व पत्ता :
- (iii) व्यवसायाचे स्वरूप :

iv) त्या देणाराचे शेअर्स नोंदणीकृत असलेल्या स्टॉक (एक्सचेंजेस चे नाव/नावे (लागु असल्यास):

v) अगदी अलिकडील ऑडिटेड ताळेबंदानुसार निव्वळ मूर्त मूल्य (प्रत जोली आहे)

vi) एकूण कार्यकारी भांडवल मर्यादा :

vii) बँकेकडून घेतलेल्या कर्जाची बार्की :
दिलेल्या कमर्शियल पेपरचा तपशील (दर्शनी

viii) मूल्य)

इश्युच्या	परिपक्वतेच्या		
: दिनांक	दिनांक	रक्कम	रेट

ix) सध्याच्या इश्युसहआउटस्टॅगची रक्कम (दर्शनी मूल्य)

x) क्रेडिट रेटिंग इन्फर्मेसन सर्व्हिसेस ऑफ इंडिया (क्रिसिल) किंवा भारतीय रिझर्व बँकेने मंजूर केलेल्या अन्य एजन्सी कडून मिळालेले रेटिंग (सोबत रेटिंग प्रमाणपत्राची प्रत जोडावी):

xi) ह्या सीपी इश्युबाबत स्टॅडबाय सुविधा देण्यात आली आहे काय?

xii) होय असल्यास

अ) स्टॅडबाय सुविधेची रक्कम (रु कोटी):

ब) देणाराचे नाव (बँक/एफआयचे नाव)

च्या करिता व च्या वतीने

(देणाराचे नाव)

प्रमाणपत्र

१. आमचा _____ बरोबर वैध आयपीए करारनामा आहे.

(देणारी कंपनी/संस्थेचे नाव)

२. आम्ही बोर्ड रिझोल्युशन आणि क्रेडिट रेटिंग एजन्सीने इश्यु केलेले, हे सबमिट केलेले कागदपत्र पडताळलेले आहेत.

(देणारी कंपनी/संस्थेचे नाव)

आणि आम्ही प्रमाणित करतो की, सर्व कागदपत्र व्यवस्थित आहेत मूळ कागदपत्रांच्या प्रमाणित प्रती आमच्या ताब्यात आहेत.

३.* आम्ही असेही प्रमाणित करतो की अनु.क्र. _____ दिनांक _____ असलेल्या रु. _____
(रुपये _____) (शब्दामध्ये) व सोबत जोडलेल्या कमर्शियल पेपर्सच्या एक्झिक्युटंट्सचा
सह्या _____ ह्यांनी (देणारी कंपनी/संस्थेचे नाव) सादर केलेल्या नमुना सह्यांशी जुळणाऱ्या आहेत.

(प्राधिकृत स्वाक्षरीकर्ता/स्वाक्षरीकर्ते)

(इश्युईंग व पेयिंग एजंटचे नाव व पत्ता)

स्थळ:

दिनांक:

* (प्रत्यक्ष स्वरूपातील सीपीसाठी लागू)

उभ्या केलेल्या एकूण स्रोतांवरील मासिक अहवाल

१. कळविणारी संस्था
२. रोजी संपलेल्या महिन्यासाठी अहवाल:
३. अहवालाची तारीख:
४. सर्वसमावेशक कर्ज घेण्याची मर्यादा (एनओएफच्या १० पट): रु.....कोटी
५.रुरोजीच्या ऑडिटेड ताळेबंदानुसार एनओएफ
६.रुरोजी संपलेल्या महिन्यातील आउटस्टँडिंग कर्ज

उभ्या केलेल्या स्रोतांवरील मासिक अहवाल (रु कोटी)	
अ. संलेखामधील 'अंब्रेला मुदत	रक्कम
मुदत ठेवीचे	
मुदत निधी कर्जे	
ठेवी प्रमाणपत्रे (सीडीज्)	
कंपन्यांमधील ठेवी,	
कमर्शियल पेपर्स	
एकूण अ (१ ते ५)	
ब. बाँड्स	
एकूण (अ + ब)	

बाँड्समधून उभ्या केलेल्या स्रोतांवरील मासिक अहवाल

@ आधीच संपूर्ण केलेल्या गेलेल्या इश्युचा समावेश केला जावा.

सार्वजनिक सबस्क्रिप्शन/खाजगी प्लेसमेंट साठी खुला असलेल्या इश्युची तारीख

	इश्यु केलेल्या बाँड्स ची तारीख #	उभ्या केलेल्या रक्कमेचा मासिक अहवाल @	मेच्युरिटी	पुट / कॉल/ दोन्हीही पर्याय	व्याजदर (% प्रतिवर्ष)	दिलेले वायटीएम वार्षिक	जीओआय, प्रतिभूतीवरील (बाँड्स देतेवेळी तेवढीच अवशिष्ट परिपक्वता असलेल्या) वार्षिकीकृत वायटीएम	उत्पन्न (जीओआय प्रतिभूतीच्या वरील बेसिस पॉईंट्स)
अ. पब्लिक इश्यु केलेल्या बाँड्स								
संलेख								
i								
ii								
iii								
एकूण (अ)								
ब. खाजगी प्लेसमेंट केलेल्या बाँड्स								
संलेख								
i								
ii								
iii								
iv पहिल्या स्रोतां								

महापरिपत्रकात एकत्रित केलेल्या परिपत्रकाची यादी

अनु. क्र.	परिपत्रक क्र.	दिनांक	विषय
१.	एफआयसी क्र.८१७/ ०१.०२.००/९५-९६	२७.०५.१९९६	वित्तसंस्थांद्वारे लघुमुदतीचे कर्ज घेणे
२.	सीपीसी २७७४/०७.०१.२७९ (एफआयज) / ९६-९७	०३.०५.१९९७	वित्तसंस्थांद्वारे स्त्रोतांचे मोबिलायझेशन
३.	डीबीएस. एफआयडी. क्र. २८/ ०१.०२.००/ ९७-९८	२६.०३.१९९८	एफआयद्वारे स्त्रोता उभे करणे बॉन्ड्स देणे
४.	डीबीएस. एफआयडी. क्र. ३०/ ०१.०२.००/ ९८-९९	०९.०७.१९९८	एआयएफआयद्वारे बॉन्ड्स देण्यावरील स्थायी समिती - घटना
५.	डीबीएस. एफआयडी. क्र.३३ / ०९.०१.०२/ ९८-९९	१४.११.१९९८	एफआयद्वारे स्त्रोतांची उदभारणी - खाजगी प्लेसमेंटमार्फत बॉन्ड्स देणे
६.	डीबीएस. एफआयडी. क्र. सी-२१ / ०९.०१.०२ /९९-२०००	२१.०६.२०००	अखिल भारतीय एफआयद्वारे स्त्रोतांची उभारणी
७.	डीबीएस. एफआयडी. क्र. सी-६ / ०९.०१.०२/ २०००-०१	१०.१०.२०००	मनीमार्केटमधील नवीन हालचाली - मुदत ठेवीचे रेटिंग
८.	डीबीएस.एफआयडी.क्र.सी-१२/ ०१.०२.०० /२०००-०१	०५.१२.२०००	अखिल भारतीय एफआयद्वारे स्त्रोतांची उभारणी
९.	आयईसीडी.२/०८.१५.०१ /२००१-०२	२३.०७.२००१	कमर्शियल पेपर्स देण्यासाठी मार्गदर्शक तत्वे
१०.	डीबीएस.एफआयडी.क्र.सी-४/०१.०२.००/२००१-०२	२८.०८.२००१	डिमेंट स्वरूपात संलेख ठेवणे
११.	डीबीएस.एफआयडी.क्र.सी-१५/०१.०२.००/२००१-०२	२९.०४.२००२	ठेवी प्रमाणपत्रे डिमेंटचे सर्टिफिकेट इश्यु करणे

१२.	डीबीएस.एफआयडी.क्र.सी-१८/०१.०२.००/२०००-०१	२०.०६.२००२	ठेवी प्रमाणपत्रे - किमान व बहुविध आवश्यकता
१३.	डीबीएस. एफआयडी. क्र. सी-९/०१.०२.००/२००२-०३	२५.११.२००२	२००२-०३ च्या नाणेविषयक व कर्ज धोरणाचे मध्यावधी पुनरावलोकन- ठेवीची प्रमाणपत्रे (सीडी).
१४.	डीबीएस. एफआयडी.क्र.सी-६/०१.०२.००/२००३-२००४	०६.०८.२००३	कर्मशियल पेपर्स देण्यासाठी मार्गदर्शक तत्वे(सीपी)
१५.	एमपीडी.२४५/ ०७.०१.२७९/२००३-२००४	०५.०१.२००४	ठेवी प्रमाणपत्रे : मुदतपूर्व निकासी
१६.	एमपीडी.२५४/०७.०१.२७९/२००४-०५	१२.०७.२००४	ठेवी प्रमाणपत्रे देण्याबाबतच्या मार्गदर्शक तत्वांवरील महापरिपत्रक
१७.	एमपीडी.२५८/०७.०१.२७९/ २००४-०५	२६.१०.२००४	कर्मशियल पेपर्स देण्यासाठी मार्गदर्शक तत्वे
१८.	डीबीओडी.एफआयडी.एफआयसी.१/०१.०२.००/२००६-०७	०१.०७.२००६	महापरिपत्रक - वित्तसंस्थासाठी स्त्रोता उभारणीचे मापदंड
१९.	डीबीओडी.एफआयडी.एफआयसी.१/०१.०२.००/२००७-०८	०२.०७.२००७	महापरिपत्रक - वित्तसंस्थासाठी स्त्रोता उभारणीचे मापदंड
२०.	डीबीओडी.एफआयडी.एफआयसी.१/०१.०२.००/२००८-०९	०१.०७.२००८	महापरिपत्रक - वित्तसंस्थासाठी स्त्रोता उभारणीचे मापदंड

२१.	डीबीओडी.एफआयडी.८९०९/०९. ०१.०२/२००८-०९	०८.१२.२००८	वित्तसंस्थासाठी स्त्रोता उभारणीचे मापदंड
२२.	डीबीओडी.एफआयडी.८९११/०९. ०१.०२/२००८-०९	०८.१२.२००८	वित्तसंस्थासाठी स्त्रोता उभारणीचे मापदंड
२३.	डीबीओडी.एफआयडी.८९१२/०९. ०१.०२/२००८-०९	०८.१२.२००८	वित्तसंस्थासाठी स्त्रोता उभारणीचे मापदंड
२४.	डीबीओडी.एफआयडी.९०४५/०९. ०१.०२/२००८-०९	०८.१२.२००८	वित्तसंस्थासाठी स्त्रोता उभारणीचे मापदंड
२५.	डीबीओडी.एफआयडी.११३७९/०९.०१.०२/२००८-०९	१५.०१.२००९	अंब्रेला लिमिटेमधील शिथिलीकरण

२६.	डीबीओडी.एफआयडी.एफआयसी.१/०१.०२.००/२००९-१०	०१.०७.२००९	महापरिपत्रक - वित्तसंस्थासाठी स्त्रोता उभारणीचे मापदंड
२७.	डीबीओडी.एफआयडी.११३५७/०९. ०१.०२/२००९-१०	०१.०२.२०१०	वित्तसंस्थासाठी स्त्रोता उभारणीचे मापदंड
२८.	डीबीओडी.एफआयडी.११३५८/०९. ०१.०२/२००९-१०	०१.०२.२०१०	वित्तसंस्थासाठी स्त्रोता उभारणीचे मापदंड
२९.	डीबीओडी.एफआयडी.११३५९/०९.०१.०२/२००९-१०	०१.०२.२०१०	वित्तसंस्थासाठी स्त्रोता उभारणीचे मापदंड
३०.	डीबीओडी.एफआयडी.क्र.५५३९/०३.२७.२९/२०१०-११	०५.१०.२०१०	कर्ज घेण्याची मर्यादा - एनएचबीद्वारे वाढविण्याची विनंती
३१.	डीबीओडी.एफआयडी.क्र.१३९४०/०३.२७.२९/२०१०-११	०८.०३.२०११	एकूण आउटस्टँडिंग विहित केलेल्या मर्यादेतील शिथिलीकरण
३२.	डीबीओडी.एफआयडी.क्र.१९२०२/०३.२७.१२/२०१०-११	१३.०६.२०११	'अंब्रेला लिमिट' खाली स्त्रोत उभारणी
३३.	डीबीओडी.एफआयडी.क्र.१९२०४/०३.०१.०६/२०१०-११	१३.०६.२०११	'अंब्रेला लिमिट' खाली स्त्रोत उभारणी
३४.	डीबीओडी.एफआयडी.१९२०५/०३.०१.११/२०१०-११	१३.०६.२०११	'अंब्रेला लिमिट' खाली स्त्रोत उभारणी